

Klimat- och näringslivsdepartementet

Yttrande över betänkandet Bättre förutsättningar för klimatanpassning, SOU 2025:51

Yttrande från Jönköpings kommun

Mot bakgrund av utvecklingen när det gäller klimatförändringar och de konsekvenser det får i form av översvämningar, ras, skred och erosion ser Jönköpings kommun positivt på att det görs en översyn av nuvarande lagstiftning.

Jönköpings kommun ser positivt på att ta fram nationella riktlinjer för val av klimatscenarier och riskbedömningar.

Synpunkter på förslagen

Förslag på ny lag om medfinansiering av kommunala klimatanpassningsåtgärder

Förslaget på ny lag innebär ett nytt sätt att finansiera klimatanpassningsåtgärder vilket är positivt. Den föreslagna lagen förväntas påskynda och öka kommunernas klimatanpassningsåtgärder genom nya finansieringsmöjligheter. Samtidigt beskrivs i betänkandet en medvetenhet om risken för fler överklaganden från fastighetsägare som nu kan bli ekonomiskt delaktiga i åtgärderna.

Jönköpings kommun bedömer att det kommer krävas tid och resurser för att ta fram underlag till beslut och samråd med fastighetsägare, vilket vid mindre klimatanpassningsåtgärder skulle kunna bli för omständligt och leda till att kommuner står över möjligheten till medfinansiering. Det finns en risk att kommunens likabehandling gentemot privata fastighetsägare då blir otydlig.

Jönköpings kommun ser att möjligheten till medfinansiering av klimatanpassningsåtgärder lämpligen bör användas där behovet av åtgärder för att skydda angelägenhet av allmänt intresse bedöms som angeläget och där risk för överklagan och försenad projekttid är underordnat.

Det är positivt att lagförslaget inte pekar ut någon särskild typ av klimatanpassningsåtgärd, utan är neutralt vad gäller fysiska åtgärder som kommunen väljer att vidta.

8.1 Klimatanpassningsåtgärder som särskilt skäl för dispens från strand-skyddet

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget att tillåta klimatanpassningsåtgärder för att skydda befintliga byggnader och anläggningar inom strand-skydd. Det är dock otydligt hur gränsdragningen blir om skyddsåtgärderna skyddar både befintlig och ny bebyggelse.

Jönköpings kommun föreslår ytterligare förändringar i miljöbalken som medger dispens för klimatanpassningsåtgärder även i naturreservat och Natura 2000-områden.

8.2 Tillfälligt marktillträde för att skydda eller återställa väg och järnväg

Jönköpings kommun tillstyrker möjligheten för länsstyrelsen att kunna bevilja tillfälligt marktillträde för att göra undersökningar och undanröja risker för till exempel ras och översvämningar. Kommunen ser dock att det finns behov av att förtydliga gränsdragning mellan räddningstjänstens och andra aktörers ansvar.

8.3 Öppna dagvattenanordningar ska omfattas av ledningsrättslagen

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget att möjliggöra ledningsrätt för dagvattenanläggningar såsom diken och dammar. Förslaget att öppna dagvattenanordningar ska omfattas av ledningsrättslagen är positivt då möjligheten att identifiera och åtgärda utsläpp till dagvattensystem underlättas. Öppna dagvattensystem har flera fördelar för ekosystem så som temperaturreglering och kan utgöra behagliga platser att vistas vid. Samtidigt kan risken för drunkningsolyckor öka om man inte parallellt arbetar med vattensäkerhet.

8.4 Dagvattensystemets kapacitet ska regleras i lag

Jönköpings kommun ser positivt på förslaget som innebär att en allmän VA-anläggning ska anses tillgodose skäligen anspråk på säkerhet om den kan leda bort dagvattenflöden motsvarande minst ett tioårsregn. Förslaget följer Svenskt Vattens riktlinjer och rekommendationer och tillsammans med praxis gällande skadeståndsansvar vid översvämning blir lagen tydligare vilken regnmängd som är VA-huvudmannens ansvar att omhänderta i ledningar eller i öppna system. Det underlättar vid planering av utrymme för fördröjning av dagvatten i planprocessen och tydliggör egna ansvaret för fastighetsägare.

Det behöver klargöras vad som gäller för ansvar och påföljder om VA-huvudmannen saknar kapacitet att hantera ett tioårsregn. Det bör även övervägas om VA-huvudmannen kan bidra till finansiering av alternativa klimatanpassningslösningar i stället för att enbart uppgradera ledningsnätet.

8.5 Va-huvudmannen ska lämna uppgifter om dagvattensystemets kapacitet

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget.

8.6 Kommunen ska i översiktsplanen redovisa vilka klimatanpassningsåtgärder kommunen avser att initiera

Jönköpings kommun avstyrker förslaget att redovisa klimatanpassningsåtgärder i översiktsplanen. Översiktsplanens strategiska funktion har under senare år betonats i flera olika utredningar bland annat i samband med den nya plan- och bygglagen 2011. Samtidigt som översiktsplanens strategiska funktion betonas ställs allt fler krav på redovisning av särintressen i översiktsplanen. Risken finns att det är svårt att upprätthålla översiktsplanens strategiska roll och samtidigt redovisa olika särintressen. Av utredningen framgår att förslaget med hänsyn till översiktsplanens karaktär inte innebär någon exakt eller detaljerad redovisning av vilken åtgärd som ska vidtas. Kommunen vill framhålla vikten av att en sådan lagändring endast omfattar åtgärder på en strategisk övergripande nivå då en översiktsplan inte är ett åtgärdsprogram.

Jönköpings kommun föreslår att lagen utformas så att krav ställs på att kommunen ska redovisa vilka klimatanpassningsåtgärder kommunen avser att initiera, men att kommunen själv får bedöma lämpligt dokument för denna redovisning.

8.7 Markreservat för klimatanpassningsanläggningar ska kunna införas i en detaljplan

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget.

8.8 Möjligheten att villkora bygglov med en anläggning för klimatanpassning utökas

Jönköpings kommun ser positivt på förslaget att kunna villkora bygglov men anser att det ska göras vid slutbesked, inte startbesked. Beroende på när olika åtgärder genomförs kan det uppstå praktiska svårigheter. Det kan exempelvis handla om att man inte bygger bullerplank eller dagvattenanläggning före själva byggnaden.

8.9 Kommunen ska ändra eller upphäva detaljplaner som medför för stora risker

Jönköpings kommun avstyrker förslaget att kommunen ska ändra eller upphäva detaljplaner som medför för stora risker. SGI:s kartunderlag är dessutom inte tillräckligt detaljerat för att kunna kräva att planer upphävs.

Förslaget skulle innebära att stora delar av kommunen blir planlösa vilket inte är någon bra lösning för en god stadsplanering. Det finns också risk för att enskilda intressen på obebyggda delar av villa- eller fritidshustomter utan bebyggelsetryck prioriteras vid planändringar före detaljplaner som skulle kunna ge betydligt mer miljönytta och samhällsnytta.

Jönköpings kommun föreslår att det i stället blir högre krav på fördjupade utredningar vid bygglov och bygglovsbefriade åtgärder inom SGI:s utpekade områden för att på så sätt styra att det inte byggs på olämpliga platser.

Det finns redan idag möjligheter att neka bygglov eller bordlägga bygglov för att inom två år upphäva eller ändra en detaljplan. Jönköpings kommun föreslår att tid för bordläggning utökas till tre år då det med omfattande utredningar och efterkommande överklaganden är svårt att hinna få laga kraft inom två år från när bygglovet kom in. Tiden för bordläggning bör beräknas från den dagen ärendet bordläggs och planuppdrag ges i stället för när bygglovet kom in till kommunen.

8.10 Kommunen ska tillhandahålla underlag när en fastighetsägare vill vidta åtgärder

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget att kommunen ska tillhandahålla underlag när en fastighetsägare vill vidta åtgärder. Kommunen avstyrker dock förslaget att det ska vara just byggnadsnämnden. Specialister inom klimatanpassning, vattensamordning samt mark- och miljöfrågor verkar ofta inom olika nämnder och olika kommuner organiserar verksamheten på olika sätt.

8.11 Föreskrifter om högsta inomhustemperatur för känsliga grupper

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget att reglera inomhustemperatur i känsliga verksamheter.

10 Finansieringsmodeller

Kommunen tillstyrker förslaget att möjliggöra fördelning av kostnader för större klimatåtgärder mellan kommun och berörda fastighetsägare.

En förutsättning för att kunna ta ut en avgift från en fastighetsägare är att en för fastigheten betydande risk för skada till följd av en naturhändelse upphör att vara betydande efter det att klimatanpassningsåtgärden har genomförts. Jönköpings kommun vill uppmärksamma problematiken med detta. Om åtgärder exempelvis har utförts för att hantera ett 100-årsregn men en igensatt trumma äventyrar åtgärden på så sätt att en betydande risk kvarstår. Det behöver därför förtydligas om återbetalning kan vara aktuellt för den finansiering som fastighetsägarna bidrog till.

Den nya lagen medger att kostnader får avse genomförande, drift och underhåll av klimatanpassningsåtgärden. Lagen bör dock kompletteras med förtydligande av tidsintervallet för medfinansiering av drift och underhåll av åtgärden. Formuleringen skapar osäkerhet kring om en ny bedömning och nyttoberäkning krävs vid varje drift- eller underhållsåtgärd. Detta riskerar bli resurskrävande för kommunen för små drifts- och underhållsåtgärder och riskerar förlora relevans med tiden.

Kommunens återbetalningsskyldighet föreslås gälla i trettio år från betalningsskyldigheten. Under dessa år behöver sannolikt drift- och underhållsåtgärder utföras för att åtgärden ska behålla sin fulla funktion. En frågeställning är hur återbetalning hanteras om kommunen gör andra åtgärder på platsen för klimatanpassningsåtgärden, exempelvis exploaterar mark där åtgärder fysiskt varit placerade, utan att betydande skada uppkommer på fastigheten som medfinansierat åtgärden. Här har då kommunen ersatt medfinansierad klimatanpassningsåtgärd med andra anläggningar.

Övrigt

I betänkandet saknas hur kalavverkning i skogsbruket påverkar risken för klimatrelaterade naturolyckor. Flera nyligen dokumenterade fall visar att kalhyggen kan bidra till jordskred och översvämningar efter skyfall, med skador på infrastruktur och bostäder nedströms. Skogsvårdslagen ger skogsägare stort ansvar men saknar tydliga krav på att bedöma hydrologiska risker vid avverkning. Utredningen bör överväga om särskild prövning eller tillstånd krävs vid avverkning i känsliga områden.

Ett statligt ansvar för skyddet mot översvämningar från havet

Kommunen tillstyrker förslaget att staten tar ansvar för översvämning av kuster. Staten borde även ta större ansvar för de stora sjöarna, såsom Vättern.

Då Jönköpings kommun ligger intill Vättern vill kommunen göra ett medskick till regeringen att kommunen står bakom skrivelsen, daterad 2025-06-27, som skickades av Länsstyrelsen i Östergötland och Länsstyrelsen i Jönköpings län, diarienummer 11767–2025, till Regeringskansliet och Klimat och näringslivsdepartementet angående behov av förändrad lagstiftning och ett system för ekonomisk kompensation för att underlätta möjligheten att frångå vattendomar vid extrema väderhändelser. I skrivelsen efterfrågas att regeringen:

1. Initierar en översyn av nuvarande lagstiftning som reglerar vattendomar och ger berörda myndigheter, inklusive länsstyrelserna, möjlighet att agera mer flexibelt vid extrema väderhändelser.

2. Utreder och etablerar ett nationellt system för ekonomisk kompensation som kan användas i samband med tillfälliga avsteg från vattendomar eller andra akuta åtgärder.

3. Säkerställer att lagstiftning och ekonomiska stödåtgärder utformas med hänsyn till både klimatförändringarnas långsiktiga påverkan och behovet av att skydda samhällsviktiga funktioner samt utvecklingen och anpassningen av civil beredskap vid klimatrelaterad krishantering.

Finansieringsprincipen

Jönköpings kommun anser att kostnaderna för fördjupade utredningar och ändring av detaljplaner bör finansieras med generella statsbidrag. Det underlag som idag finns via SGI för ras och skred är alldeles för översiktligt för att kunna utgöra bra underlag för upphävande av delar av en detaljplan. Det är oftast bara en del av en detaljplan som behöver upphävas. Det krävs ytterligare fördjupade geotekniska utredningar med beräkning av ras och skred med hänsyn till framtida klimatförändringar och belastningsgränser för att kunna avgöra om det är möjligt att belasta marken med byggnader eller inte.

Enligt förordning (2022:1395) om statsbidrag till kommuner för förebyggande åtgärder mot naturolyckor finansierar staten upp till 60 procent av kommunala klimatanpassningsåtgärder. Det är viktigt att staten bibehåller stödet till kommunerna även i framtiden.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Mona Forsberg
Kommunalråd

Johan Fritz
Stadsdirektör